

KASED
KADIN KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

6 ŞUBAT DEPREMLERİNE İLİŞKİN SAHA GÖZLEM RAPORU

KADINLARA YÖNELİK İHMAL ve İHLALLER
ÖNERİLER

13 Mart 2023

kasedjinhuner@gmail.com

Depremi Etkilediđi İller ve Genel Durum

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde gerçekleşen depremler Kahramanmaraş'ın yanı sıra Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Hatay, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa'da da hissedilmiş, on binlerce kişinin yaşamını yitirmesine ve yaralanmasına sebep olmuştur. Resmi rakamlara göre 13 Mart 2023 itibariyle 48 bin 448 kişi hayatını kaybetmiş, binlerce kişi yaralanmış, milyonlarca kişi de yerinden edilmiştir. Depremler yalnızca Türkiye'de değil, Suriye'de de büyük bir yıkıma neden olmuştur.

Bir deprem ülkesi olan ülkemizde deprem ve afet yönetiminde hayati olan depremin ilk günlerinde ilgili birimlerin koordinasyonsuzluğu, depremin yıkıcı etkisinin artmasına sebep olmuştur. Deprem bölgelerine yeterli sayıda arama kurtarma ekibinin, iş makinelerinin, ekipmanların ve yardım malzemelerinin zamanında gönderilmemesi can kaybının artmasının yanı sıra depremzedelerin barınma başta olmak üzere temel ihtiyaç malzemelerine günlerce erişememelerine neden olmuştur.

Depremden sonra toplumsal dayanışma mekanizmaları hızlı bir şekilde devreye girmiş, acil ve temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik faaliyetler yürütülmüştür. Çeşitli sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, kadın örgütleri ve aktivistler, siyasi parti temsilcileri ve gönüllülerin yardım malzemeleri yüklü araçlarına ve malzeme depolarına el konulmuş, depremden etkilenen illerde kurulan koordinasyon merkezlerinin çalışmaları engellenmiş ve on ilde olağanüstü hal ilan edilmiştir.

Yaşanılan bu kriz ortamında depremin ikinci gününden itibaren üye ve gönüllülerimiz tarafından, ilimiz Diyarbakır başta olmak üzere Hatay, Maraş, Gaziantep, Malatya ve Adıyaman'daki yardım faaliyetlerine katılmak üzere gidilmiştir. Bu noktada her ile 7-10 kadın arkadaşlarımızdan oluşan ekiplerle gidilmiş, 7-12 gün boyunca ilgili illerde barınma ve beslenme çalışmalarının koordinasyonu, temel ihtiyaç malzemelerinin tespiti ve dağıtımı, özellikle desteklerin ulaşamadığı köylere malzemelerin ulaştırılması gibi acil ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüş; kadınların kullanımına yönelik hijyen ve bakım ihtiyaçlarını gidermek amaçlı kadın çadırları kurulmuştur.

Barınma problemi ve temel ihtiyaç malzemelerinin tespiti dışında yaptığımız fizibilite çalışmaları neticesinde depremzedelerin maruz kaldığı hak ihlallerinden kadınların, çocukların ve mültecilerin daha fazla etkilendiği gözlemlenmiştir. Krizlerde zayıflayan güvenlik mekanizmaları yaşam hakkı başta olmak üzere çeşitli hak ihlallerine yol açmıştır.

Özellikle sistematik ayrımcılığa maruz kalan Suriyeli mülteciler halk arasında ve basında hırsızlık, yağma gibi suçlarla itham edilip hedef gösterilmiş, şiddet ve işkenceye maruz bırakılmışlardır. Yine mültecilerin Arapça konuşma noktasında çekimser kalmaları hem kurtarma faaliyetlerinde can kayıpları yaşamalarına hem de barınma ve yardım malzemelerinden faydalanamamalarına neden olmuştur. Arama kurtarma başta olmak üzere acil yardım faaliyetlerinin sadece Türkçe yapılması, bölgede yaşayan Kürtler, Araplar, Süryaniler, Ermeniler ve diğer halkların birçok hak ihlaline maruz kalmalarına sebep olmuş ve olmaya devam etmektedir. Yine farklı inanca ve mezhebe sahip kişiler de desteklerden eşit derecede faydalanamamış, özellikle çadır ve konteyner dağıtımında ayrımcılığa maruz kalmışlardır.

Arama kurtarma ve enkaz kaldırma faaliyetlerinin eş zamanlı yürütülmesi neticesiyle kontrolsüz çalışmalar birçok can kaybına ve yaşamlarını yitiren bireylerin vücut bütünlüklerinin bozulmasına yol açmıştır. Enkaz kaldırma çalışmalarının bitmesi sonucunda kimliği tespit edilemediği için kimsesizler mezarlıklarına gömülen ve halen kayıp durumunda olan binlerce kişi bulunmaktadır.

Yaşanılan bu kriz süreci sadece insan yaşamını etkilememiş hayvanların ve çevrenin de zarar görmesine sebep olmuştur. Enkazların temizlenme süreçlerinde ilgili uzmanların uyarılarına rağmen asbest tehlikesine karşı herhangi bir önlem alınmaması; molozların rastgele alanlara ve su kaynaklarına yakın yerlere yığılması hem insan hem de çevre sağlığını tehdit eden bir durum haline gelmiştir. Evcil, besi ve sokak hayvanları için herhangi bir kurtarma faaliyeti yürütülmemiş, beslenme ihtiyaçları göz ardı edilmiştir. Hayvancılıkla uğraşan kişiler yem ve su eksikliği sebebiyle hayvanlarını değerinin çok altında başka illerden gelen kişilere satmak zorunda kalmışlardır.

13.03.2023 tarihi itibarıyla barınma probleminin çözülmediği ve halen birçok bölgede ve özellikle de köylerde başta temiz içme suyu, tuvalet ve duş olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanmadığı, hijyen problemleri neticesinde salgın hastalıkların başladığı tespit edilmiştir. Depremin üzerinden bir aydan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen temel ihtiyaçların dahi giderilememesi hak ihlalleri derinleştirmiş ve yeni problemler doğurmuştur. Yaşanılan bu kriz ortamından kadınlar ve çocuklar birincil dereceden etkilenmiş, önceden var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkileri daha da ağırlaşmıştır.

Kadınlara Yönelik İhmal ve İhlaller

(Hatay, Adıyaman, Maraş, Antep ve Malatya)

- Depremin yaşandığı ilk andan itibaren kadınlar, çocuklarını ve bakmakla yükümlü olduğu yaşlı veya engelli bireyleri kendi can güvenliğini sağlamadan korumaya çalışmış; arama-kurtarma ve enkaz kaldırma çalışmalarında daha çok çocuk odalarında veya diğer bireylerin yatak odalarında bulunmuştur.
- Kadınlar başörtüsü, etek, ceket gibi kıyafetleri arama ve evdeki ziynet eşyalarını korumaya yönelik eylemlerde bulunarak evlerden çıkma veya bulunduğu yerde kendini güvene alma noktasında zaman kaybederek yaşamlarını yitirmişlerdir.
- Bölgede yaşayan farklı etnik kimliğe sahip bireylerin ve göçmenlerin Türkçe bilmemeleri, özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı daha çok ev içi işlerle ve bakımla ilgilenen kadınların anadili dışındaki dilleri öğrenememeleri; enkaz altında kalan bireylerin kurtarma faaliyetlerinde gerek yerini bildirme gerekse de yardım çağrılarına cevap verme noktasında iletişim kuramamalarına sebep olmuştur.
- Kadınlardaki okuma yazma oranının düşüklüğü afet ile ilgili bilgilere erişememelerine dolayısıyla afet esnasında koruyucu tedbirler hakkında bilgi sahibi olamadıkları için daha fazla can kaybı yaşamalarına neden olmuştur.
- Afet sonrası kriz durumlarında kadınlar ve kız çocukları cinsel şiddet, istismar, insan tacirleri tarafından sömürü, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi hak ihlallerine maruz kalabilmektedir. Özellikle barınma alanlarındaki yetersiz aydınlatma, güvenlik önlemlerinin alınmaması, çadırların birbirine çok yakın ve mahremiyet alanını işgal eden düzende kurulması, çadırların güvensiz oluşu gibi sebepler bu ihlallerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Azalmış güvenli alanlar kadınların yabancılardan gelecek şiddete daha açık olmalarına yol açmakla beraber cinsel şiddetin aile içinde daha bariz ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- Koruma tedbiri ve uzaklaştırma kararı olan, boşanan veya boşanma aşamasında olan kadınların can güvenliğine yönelik tedbirlerin alınmaması kadınları saldırılara açık hale getirmiştir. Güvenli alanların olmayışı kadınların eski eşleri veya tedbir kararına konu kişi veya kişiler tarafından şiddete uğramalarına yol açmıştır.
- Kadınların regl ürünlerine, temiz iç çamaşıra, hasta bezine erişememeleri ve bu ihtiyaçlarını hijyenik olmayan yöntemlerle sağlamak durumunda kalmaları mantar, sistik ve idrar yolu enfeksiyonları gibi sağlık problemlerine yol açmıştır. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı ürünlerine erişimin olmaması cinsel yolla bulaşan hastalıklara yol açmakta, ileriki süreçlerde istenmeyen gebeliklerin yaşanma riskini artırmaktadır.
- UNFPA (BM Nüfus Fonu) verilerine göre afet bölgesinde 226.000 gebe bulunmakta, mart ayı içerisinde 25.000 doğum beklenmektedir. Travma ve stres kadınların gebelik sürecini zorlu geçirmelerine, emziren annelerin süttten kesilmelerine yol açmaktadır. Hamile kadınların yeterli beslenememeleri ve diğer aile bireylerinin beslenme ihtiyaçlarını giderme noktasında yine bakım veren durumda olmaları yaşadıkları gebelik sürecini daha da zorlaştırmakta ve çeşitli sağlık problemlerine yol açmaktadır.
- Baskın sosyal normların da etkisiyle kadınlar ve kız çocukları, yiyeceklerin kıt olduğu kriz ortamlarında tüketimlerini azaltmakta ve daha çok erkeklerin beslenme ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır.
- Perhiz, diyet, glütensiz beslenme, vejetaryen ve vegan beslenme gibi beslenme farklılıkları olan bireyler uygun gıdalara erişmekte güçlük yaşamaktadırlar.
- Çadır ve konteyner kentlerde çamaşır yıkama ve kurutma makinelerinin yetersizliği veya olmaması kadınların çamaşırları elde yıkamak zorunda kalmasına, kadınların yaşam alanlarının temizlik, bakım ve düzeninden sorumlu olması mevcut iş yüklerinin daha da artmasına sebep olmaktadır.
- Kadınların ve kız çocuklarının temiz su taşıma sorumluluğunu da yüklenmesi, çeşme vb. alanlara ulaşmak için uzun yol kat etmeleri fiziksel zorlanma dışında özellikle geceleri taciz veya saldırıya maruz kalma risklerinin artmasına yol açmaktadır.
- Mobil duş ve seyyar tuvaletlerin, temizlik malzemelerinin çok az bölgede olması özellikle çadır kentler dışında barınan kadınların bu ihtiyaçlarını giderememesine veya mahremiyet alanları dışında gidermek zorunda kalmasına sebep olmaktadır.
- Çadırlarda bulaşık yıkama alanlarının olmaması birçok alanın bu amaçla rastgele kullanılmasına, alanlardaki çöp konteynirlerinin yetersizliği ve çöplerin yaşam alanlarına yakın yerlerde birikmesi çevre kirliliğinden kaynaklı çeşitli hijyen problemleri ve salgın hastalıklara yol açmaktadır. Bunun neticesinde uyuz, bit gibi salgın ve bulaşıcı hastalıklar başlamış olmakta; kolera, tifo ve kuduz gibi diğer hastalıkların da başlama riski bulunmaktadır.

- Deprem bölgelerinde özellikle Pazarcık ve Elbistan'da genç nüfusun göç etmesi yaşlı nüfus oranının diğer ilçelere oranla yüksek olmasına sebep olmuştur. Yaşlı bireylerin öz bakımlarını sağlayamamaları ve birçok konuda desteğe ihtiyaç duymaları onlara özel bakım alanlarının oluşturulması ihtiyacını doğurmaktadır. Çadır kent ve diğer barınma alanlarının, tuvalet ve duşların, yemek dağıtım alanlarının yaşlı ve engelli bireyler için erişilebilir olmaması hak ihlallerine yol açmaktadır.
- Refakatsiz çocuk ve genç kadınların güvenliğine yönelik hem sahada hem de basında duyduğumuz endişe verici haberler, kayıp çocuklarla ilgili vahim iddialar gerekli güvenlik önlemlerin alınmadığını göstermektedir.
- Kadınların özellikle birinci derece yakınlarını kaybetmeleri psikolojik ve duygusal yıkım yaşamaları, yas tutma süreçlerinde bile bakım veren, kendi sağlığını öteleyen durumda olmaları yaşadıkları travmaları derinleştirmektedir.

Öneriler

- Cinsel şiddet başta olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet biçimlerini önlenmek ve çalışmaların temel niteliği olmasını sağlamak, kadınları ve kız çocuklarını bu konuda bilgilendirmek bu ihlallerin engellenmesini sağlayacaktır.
- Üreme sağlığı ürünlerine erişimin olmaması istenmeyen ve yüksek riskli gebeliklere yol açabilir. Üreme sağlığı ve cinsel sağlık ürünlerine erişimin sağlanarak bireylerin dileğince aile planlamasını yapmasını ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesini sağlamak gerekir.
- Regl ürünleri, iç çamaşırı, hasta bezi, çocuk bezi ve mama gibi ihtiyaçlar için düzenli destek gerektirmektedir.
- Gebe ve emziren kadınlar artan fizyolojik beslenme ihtiyaçları sebebiyle yetersiz beslenmeden daha fazla etkilenebilir. Bu noktada gebe ve emziren kadınlara, yeni doğan bebeklere beslenme ve diğer ihtiyaçları için düzenli destek sağlanmalıdır.
- Duş ve tuvaletlerin mahremiyet alanlarını gözetecek şekilde tasarlanması, sabun, şampuan ve havlu gibi ihtiyaçların karşılanması; kadın ve kız çocuklarındaki utanç ve korku duygularının azalmasına ve bu alanları rahat kullanmalarına yol açacaktır.
- Temiz su ihtiyacının giderileceği çeşme vb. yerlerin sayısının artırılması, barınma alanlarına yakın olması ve bu alanların yeterince aydınlatılması gerekmektedir.
- Anadilinde sağlık hizmetinin sağlanarak temel insan haklarından olan sağlık hakkının yeterli kalitede ve ortamda sunulması cinsiyet ve yaşla ilgili ihtiyaçların belirlenmesi; sağlık hizmeti faaliyetlerinin güvence altına alınması gerekmektedir. Kronik hasta, engelli ve yaşlıların sağlık durumları düzenli bir şekilde takip edilmelidir.

- Kayıp çocuklarla ilgili verilerin ilgili bakanlıklar tarafından tutarsız ve kamuoyunu tatmin etmeyecek şekilde verilmesi mevcut kaygıları daha da artırmaktadır. Özellikle çocukların bazı tarikat ve cemaatlerde kaldığı iddialarının açıklığa kavuşturulması; kimliği netleşmeyen ve kayıp çocukların verilerinin düzenli bir şekilde kamuoyu ve sivil toplumla paylaşılması olası vakaların da önüne geçilmesini sağlayacaktır.
- Koruyucu tedbir ve uzaklaştırma kararı bulunan kadınlara ve çocuklara güvenli alanlar sağlanmalıdır. Adli yardım mekanizmalarının herkes için ulaşılabilir olması gerekmektedir.
- Acil durum barınma yerleri, süreli veya geçici barınma alanlarının insani yaşam standartlarında olmasının yanında uzun vadeli barınma çözümlerinin de geliştirilmesi gerekmektedir.
- Kadınlar ve çocuklar için psikososyal destek kapsamında yürütülecek sanatsal, eğitici ve destekleyici atölyelerin düzenlenmesi, çocuklar için güvenli oyun alanlarının inşa edilmesi gerekmektedir.
- Dayanışma faaliyeti yürüten sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, siyasi parti, aktivist ve gönüllülerin çalışmaları engellenmemelidir.
- Temel hizmetlere erişim, güvenlik ve daha iyi bir yaşam sürme imkânlarının sağlanarak insan onuruna yaraşır yaşam alanlarının bütün toplumsal kesimlerin dâhil olmasıyla inşa edilmesi gerekmektedir.